

## דף למנחה

ספר דברים י"ג-י"ז

### תוכן הפרקים שנלמדו השבוע



**פרק י"ג** - דיני מסית ומדיח.

**פרק י"ד** - מאכלות אסורים.

**פרק ט"ו** - דינים שונים.

**פרק ט"ז** - שלושת הרגלים.

**פרק י"ז** - דינים שונים.

### לימוד מעמיק



המקום אשר יבחר ה'

החל מפרק י"ב ולאורך הפרקים שנלמדו השבוע משה מזכיר בנאומו את "המקום אשר יבחר ה'", מושג שלא נזכר בספרי התורה הקודמים. בשיעור זה נרצה לברר מדוע התורה לא מזכירה מהו המקום, ומדוע יש לבחור מקום מסויים?

### חלק א': איפה הוא המקום אשר יבחר ה' ומי בוחר אותו?

בספר דברים נזכר כמה פעמים שעבודת ה' תיעשה רק ב"מקום אשר יבחר ה'". אולם, התורה איננה מגלה מהו המקום הזה:

**דברים י"ב, ה:** כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה.



**דברים י"ד, כג:** ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכון שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים.

**דברים ט"ו, כ:** לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה וביתך.

**דברים ט"ז, ב:** וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשכון שמו שם.

מלשון הפסוקים משמע ש"המקום" עוד לא נבחר, שהרי התורה מתייחסת לבחירה בלשון עתיד "אשר יבחר", ולא בלשון עבר: "אשר בחר". הבחירה בירושלים נעשית בימי דוד, ועד אז ירושלים איננה עיר בעלת משמעות מיוחדת, ובתורה היא כלל לא נזכרת.

כיצד תתרחש הבחירה ב"מקום"? מהפסוקים נשמע שהבחירה במקום תעשה ע"י הקב"ה בלבד. אולם, המדרש מציג שהבחירה של מקום בית ה' תיעשה בשילוב של בחירה אנושית עם בחירה א-להית:

**ספרי דברים י"ב, ה:** תדרשו - דרוש על פי הנביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, ת"ל: לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא, ואח"כ יאמר לך נביא. וכן אתה מוצא בדוד: "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב).



לפי המדרש הבחירה היא משולבת: לא רק ה' בוחר, ולא רק עם ישראל בוחרים. את המקום הקבוע שבו ה' משרה את שכינתו יש לבחור בצורה משותפת: ה' ועם ישראל. גם רמב"ן פירש באופן דומה:

**רמב"ן דברים י"ז, טו:** ודעתי בדרך הפשט כי טעם אשר יבחר שכל מולך על עמים מאת האלוקים היא לו... וכך על דרך הפשט המקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו כל שיבנו שם בית המקדש לה' הכל מרצון ה'.



לדעת רמב"ן, הבחירה של עם ישראל במקום מסויים איננה מקרית אלא מכוונת לרצון ה'.

כפי שאנחנו מכירים מהמשך התנ"ך, ירושלים נבחרה להיות המקום שבו יעמוד בית ה'.

## שאלה לדיון



מדוע נבחרה דווקא ירושלים? האם הבחירה היא א-להית, או בחירה אנושית?

אפשר לעיין בפסוקים מספר שמואל ולבחון את הדברים (שמ"ב ה', ו-י; שמ"ב ז'). צריך לשים לב, שגם אם נאמר שמדובר בבחירה אנושית, השיקולים של דוד לבחור בירושלים לא מוסברים בכתובים בצורה ברורה - מדוע? האם ניתן להכריע בשאלה לגבי אופייה של בחירת ירושלים לפי ספר שמואל? תוכלו להיעזר ב**שיעור של הרב יצחק לוי** וב**שיעור של הרב ד"ר אברהם שמאע**.

## הידעת?



השומרונים חשו בקושי זה, ומכיוון שרצו לקבוע שהר גריזים הוא מקום המקדש, ולא ירושלים, שינו את הנוסח בתורה השומרנית. בכל מקום שבו התורה מתנסחת "**המקום אשר יבחר ה'**", הם שינו ל"**המקום אשר בחר ה'**". באותה דרך הם גם שינו את הפסוק בספר שמות. בפסוק בתורה כתוב "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך ובכתיך", ובתורה השומרנית הנוסח הוא "במקום אשר הזכרתי את שמי אבוא אליך ובכתיך". כך הם הביעו שה' כבר "בחר" כביכול את מקום המקדש, והוא הר גריזים.

## חלק ב': מדוע יש צורך במקום אחד?

עד עכשיו הבנו שהמקום שה' ישרה את שכינתו בו ייבחר על ידי ה' והעם. כעת יש לדון בעניין עקרוני יותר: מדוע התורה מגבילה את עבודת ה' במקום אחד? מה רע לעבוד את ה' במקומות שונים? ר"י בכור שור ופרשנים רבים אחרים טוענים שבחירת מקום אחד באה כנגד עבודה זרה שנעשית במקומות רבים:

**בכור שור, דברים י"ב, ה:** שאם יעשו בכל מקום, יזבחו לשעירים, ויהיו סבורים העולם שהוא לשמים. כדמפרש במקום אחר: והביאום לה', ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים (ויקרא י"ז:ה-ז). אבל כשמביא למקדש ומוסר לכהנים, על כרחו נקרב לשמים.



לפי דברי בכור שור, החשש מלהקריב בכל מקום קשור להתרחקות מעבודה זרה. ההקרבה במקומות רבים מאפיינת את העבודה הזרה והאמונה האלילית, ולכן התורה מסייגת ואוסרת לעבוד את ה' במקומות רבים. בכור שור מבסס את דבריו על הפסוק בויקרא י"ז, שם התורה מציגה במפורש את הדברים:

**ויקרא י"ז, ה-ז:** לִמְעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זְבָחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהִבְיָאָם לַה' אֶל פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן וּזְבָחוּ זְבָחֵי שְׁלָמִים לַה' אוֹתָם... וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לְשַׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדוֹרָתָם.



התורה אוסרת על הקרבה מחוץ למשכן, ומציגה את האלטרנטיבה: מי שמקריב מחוץ למשכן נחשב כאילו הוא זובח לשעירים. ההסבר של בכור שור עולה גם מפרק י"ב, בו התורה מנגידה בין עבודת האלילים ובין "המקום אשר יבחר ה'":

**דברים י"ב, ב-ה:** אַבְדֵּד תִּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבָדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹדְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הַרְמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן. וְנִתְצַתֶּם אֶת-מִזְבְּחֹתֵם וְשִׁבְרֹתֵם אֶת מִצְבְּתֵם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ וּפְסָלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבְדֹתֵם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. כִּי אִם אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִיטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּבִאֲתָ שָׁמָּה



כפי שהתורה עצמה מסבירה, הגויים היו עובדים את אלהיהם במקומות רבים, והתורה מגנה מנהג זה ומבקשת לנהוג אחרת. אברבנאל מסכם את הנקודה הזאת ומבהיר ממה התורה מעוניינת להתרחק בציווי להקים מקום אחד לה':

**אברבנאל דברים י"ב:** והנה שם בזה שלשה דברים שהיו אצל הגויים בענין בתי עבודותיהם, מחולפים ממה שצויה ה' יתברך שיעשו בבתי עבודתו: האחד שהיו להם בתים רבים לעבודתם ולכן אמר את כל המקומות השני שהגויים ההם היו בוחרים בהם לרצונם, וזהו אשר עבדו שם הגויים. השלישי שהגויים ההם עצמם היו הכמרים. כי המה היו עושים את עבודתם ומקריבים את זבחייהם. וזהו אשר עבדו שם הגויים את אלהיהם. ועל הכל אמר לא תעשון כן.



### שאלה לדיון



מה הבעיה באימוץ מנהגי גויים בתחום עבודת ה' אילו דברים אפשר לאמץ ואילו לא?

דוגמאות לדיון: בשנות הגלות, בתי הכנסת של קהילות יהודיות, באירופה ובארצות אפריקה הושפעו בצורה זו או אחרת מהכנסיות ומהמסגדים השכנים שלהם. האם יש בעיה בדמיון חיצוני של בית כנסת למקומות של עובדי עבודה זרה?

לעומת הדמיון הארכיטקטוני שהתקבל בעם ישראל באופן פשוט, השינויים שהכניסו הרפורמים לבתי הכנסת, שנלקחו מהעולם הנוצרי, גרמו להתנגדות רבה בעולם האורתודוקסי. מדוע?

בכור שור (ופרשנים נוספים) ראו את החשיבות של עבודת הקרבנות במקום אחד כאמצעי להתרחקות מעבודה זרה. לעומתם, רש"ר הירש מדגיש את המשמעות של עבודת ה' במקום אחד:

**רש"ר הירש דברים י"ב, ט:** ועברתם וגו' וישבתם וגו' וישבתם בטח וגו' והיה וגו' - **המקום שייבחר למקדש התורה יאחד את האומה לנצח, ובחירתו תהיה נזר כיבוש הארץ בידי ישראל...** דבר ה' שביפיתן (שמ"ב ז', ד-טז) קושר את בניין בית המקדש במקומו הנצחי למשמעותה הנצחית של מלכות בית דוד... גג האוהל שבשילה והיתר הבמות בתקופות האחרות שלפני שלמה, היו הסימנים שהאומה עדיין ממתנה למנהיג הנכון ולמקומו הנצחי של המקדש.



רש"ר הירש מסביר שבניית מקום קבוע לעבודת הקרבנות המהווה מרכז רוחני של עם ישראל מבטאת יותר מכל את אחדות עם ישראל ואת נצחיות עם ישראל, עבודת ה' ומלכות בית דוד. כך האיסור על ריבוי מקומות העבודה לה' הוא לא רק אפולוגטי, כנגד עבודה זרה, אלא יש לו גם משמעות משל עצמו: אחדות עם ישראל וליכודו סביב מרכז רוחני.

מתוך התובנות שלמדנו מן הפירושים של בכור שור ורש"ר הירש, ניתן להרחיב ולתת משמעות נוספת לייחוד מקום בית ה' ביחס לעבודה זרה:

בניגוד לאמונה הפוליתאיסטית, התורה מדגישה שה' הוא א-ל אחד, המנהיג את העולם כולו. הוא לא אל של עיר מסוימת. מכיוון שהא-ל הוא אחד ויחיד, יש לעבוד אותו במקום אחד בלבד. החשש שמביעה התורה מובן טוב יותר לאור התפיסה השונה של התורה ושל אמונת הגויים: התורה אוסרת על ריבוי מקומות לעבוד את ה' כדי להבהיר שה' לא דומה לאלים אחרים. המקרא מקדם את המונותאיזם, ועל כן מתבקש שעבודה של א-ל אחד תעשה במקום אחד.

בכך ניתן גם לתת פשר לשאלה שבה פתחנו. תהינו מדוע התורה לא מזכירה את המקום שה' בחר, ומדוע ירושלים לא נזכרת בתורה. לפי זה אפשר להבין שאולי לא כל כך משנה איזה מקום הוא המקום הנבחר, אלא עצם הבחירה של ה' והעם במקום אחד בלבד היא המשמעותית.

מעבר לכך לפי האמונה האלילית היו "אלים קטנים", שכל אחד מהם היה פטרון של עיר מסוימת בלבד. לעומת זאת, האמונה המונותיאיסטית מאמינה בא-ל אחד המנהיג את העולם כולו, ואיננו מוגבל למקום אחד בלבד. לכן המקדש לא-ל הזה לכאורה הוא "חסר מקום", לא חשוב היכן הוא יהיה כי אין קשר מיוחד בין הא-ל למקום אחד, אלא "מלוא כל הארץ כבודו". לכן התורה לא מגדירה מהו "המקום" בו יהיה המקדש, ובכך מדגישה את חוסר תלותו של הא-ל במקום.

## סיכום



נגענו בשיעור בשתי נקודות עקרוניות. הנקודה הראשונה היא אופי הבחירה בעיר שה' ישכון בה. התורה לא מזכירה את ירושלים, וכפי שגם עולה מהמשך ההיסטוריה, הבחירה בה תהיה משולבת של ה' ושל העם. הנקודה השנייה שבה עסקנו היא מדוע יש צורך לייחד את עבודת ה' במקום אחד? העלנו שלוש אפשרויות שונות: ר' יוסף בכור שור הציג גישה שקרובה לפשטי מקראות, לפיה החובה לרכז את עבודת ה' במקום אחד היא מתוך חשש לעבודה זרה. רש"ר הירש הציג שעבודת ה' במקום אחד קשורה לאחדות עם ישראל. לבסוף הצענו שיטה שלישית שמחזקת את המסר המונותיאיסטי של התורה והעובדה שה' שונה מאלי הגויים.

## להרחבה



[מאמר של הרב יצחק לוי - המקום אשר יבחר ה'](#)

[מאמר של הרב ד"ר תמיר גרנות - לשכן שמו שם](#)

[מאמר של הרב מנחם ליבטאג - מדוע לא נזכרה ירושלים בתורה?](#)

[מאמר של הרב שמעון קליין - היכן הוא בית א-להים?](#)

## הקדמה לקראת השבוע הבא



בשבוע הבא נמשיך ללמוד את נאום המצוות המעשיות.